

İyne Satışı Caiz midir Değil midir ?

'İYNE SATIŞLARI CÂİZ MİDİR, DEĞİL MİDİR?

Hüseyin AVNİ

اَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللّٰهِ
الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِیْنَ وَالصَّلَاةُ
وَالسَّلَامُ عَلٰی سَیِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَاٰلِهِ اَجْمَعِیْنَ

Bundan sonra...

Mezheplerin sadece mücerred birer yorumdan ibâret olduğunu dîn olmadığını iddiâ eden ler ya fıkıhı bilmeyen süzme câhillere veyâhud bilip de ibtâl etmeye çalışan şirret hâinlerdir. İcti hâd ve istinbât'ın bir âyet ve hadîsi manalandırıp îzah etmek, veyâhud da bir şeyin hükmünü şu şu nassın şümûlünde veya haricinde görmek olduğunu sıradan mü'minler dahî bilirler. Kur'ân ve Sünnet'in ne olduğunu doğru anlamamanın usûlü olan Mezheplerin ortaya koydukları din değilse dîn nedir? Kimi câhil çorbacıların hezeyanları mı?... Namaz, oruc, nikâh, boşanma, ticâret, idâre, suçlar ve cezâları böyledir diyen Mezhepler şimdiki şaklabanlar gibi kendi fikirlerini mi dîn yerine koydular? Ya onlara karşı olan hokkabazların manalandırmaları nedir? Onlar mı dîndir?... Sübhânellah şunların iddiâları tastamam sirk mahlûklarının marifetlerini icrâ ve îfâ etmeleri keyfiyetinde bir şey... Tamam, bazı hükümleri gâlib zanlarıyla anlayabildikleri kadar dîn'dendir. Bu noktalarda dînin sâhibi belki Ümmet için bir nisbette genişlik ve rahatlık hâsıl olsun diye, belki imtihân îcâbı, belki de başka nice hikmetlerle şu mes'elelerin ağırlıklı zanlarla bilinmesini murâd etmiştir. Yoksa, dîni her mes'elesini te'vîl kaldırmayacak kesinlik ve netlikte gönderirdi. Hâsılı mezhepler, dînin bir kısmı kesin olarak bir kısmı da zann-ı gâlible şudur, demektedirler. Müctehidler koymuş geçmiş, ben dîni İmâm A'zamlardan, Şâfiîlerden ve diğer müctehidlerden daha iyi bilirim, demeye getiren bir çok bilmiş akademisyen[1] bakınız ne iddiâlarda bulunuyor:

İddia: Bir takım fıkıh kitâblarında 'İyne satışlarının câiz olduğu yazılıdır. Bu ise faiz için bir hîle ve kılıftır. (Kısa ve öz olarak...)

Cevâb: O, sözünü ettiğiniz fıkıh kitâblarını, okuyup anlayabilme rüşdünde olmayanlar değil, hakîkaten anlayabilme seviyesinde olan kimseler, ne **Kur'ân ve Sünnet'i bir kenara atma** ne de **fâize kapı aralama** düşüklüğünü irtikâb etmezler ve etmemişlerdir.

'İyne satışları Hanefîlerce câiz değildir. İmâm Ebû Yûsuf'tan bunun **câiz olduğuna** dair yapılan rivâyet -eğer sâbitse- bu, **kazâen** câiz olmaya yorulur ki bunun böyle olması **diyâneten harâm oluşuna** yahut mekrûhluğuna mâni' değildir. Kaldı ki, hadîste, 'İyne satışının ve **cihâdı terk etmenin** yanında, **zirâatçılık** ve **hayvancılık** da kınanmaktadır. Hayvancılık ve ziraatçılığın her şekliyle harâm olmadığı akıllı câhillere de bilinen bir şeydir. Ancak, **cihâd** ve diğer İslâmî vazîfelere mâni' teşkil edecek muhtevâda ve mertebede yapılmaları ve kişinin kendisini tehlikeye atması şekliyle olması ise başka bir husûstur.

Üstelik, 'İynenin **harâmlığını** gösteren hadîslerin bir çoğu uydurma bir kısmı Zayîf bir kısmı da **Hasen** olup, sizin başka bir münâsebetle saf ettiğiniz ifâdenizle, "mes'eledede, müctehidlerin ittifâkı yoktur".

Şâfiîlerde bu satış(ın bazı türleri) mübâhtır. Diğer üç mezhebe ise her çeşiti harâmdır.[2] El-Hâsıl, İmâm Şâfi'î, bir şeyi fiyatlı satın sonra da ucuza satın almayı, usulünce olduktan sonra kabûl ediyor ve kişinin niyetine karışmıyor; işi Allah'a havâle diyor. **Kazaen** ve **diyâneten** arasındaki farkı bildiğinizi de pek zannetmiyorum ya, ihtimâl ki, bu mes'eleyi de anlamamış ve diğer haksız

saldırılarınızda olduğu gibi bu yanlış anlayışınız üzerine bina etmişsiniz.

Kadılık yapan İmâm Ebû Yûsuf'un böyle bir satışı geçerli görmesinin elbette izâh tarzları vardır. O, bu sözünü -söylediyse- bir Müftî olarak değil, görünüre göre hükmetmek zorunda olan bir kadı ağzıyla söylemiştir. Bilenler bilir ki, fıkıhta çok mahdût mes'elelerde **kazâen** ve **diyâneten** farklı olan hükümler vardır.[3]

Bir mes'ele, görünürde şart ve rükünlerini bulundurmakla câiz, yâni nâfiz/geçerli görüldüğü halde, maksadından, yahut müncer olacağı bozuk bir netîceden dolayı Allah celle celâlühû katında mekrûh, hattâ harâm olabilir. Ağzı iyi laf eden birinin, merâmını anlatmaktan âciz biriyle mahkeme edildikte, hakîkatte haksız olduğu halde, kendini haklı gösterecek hüccet ve isbâtlar ortaya koymasından dolayı, görünürde, hâkimin karşısında haklı görünmesi ve esas haklının haksız bulunması gibi. Hâkimin, delîllerin ve zâhirin mahkûmu olmakla, haklı görünen haksızı haklı, haksız görünen haklıyı da haksız i'lân etmek mecbûriyyeti vardır. Nitekim hadîste şöyle buyurulmaktadır:

(Şübhe yok ki siz huzûrumda mahkeme oluyorsunuz. Ben sâdece bir beşerim. Olabilir ki kiminiz hucetini/delîlini kimin(iz)den da açık ve inandırıcı olarak ortaya koyar. O yüzden, kimin lehine -kardeşinin hakkından alarak (ve ona vererek)- hüküm verirsem, ondan hiçbir şey almasın.)[4]

Üzümün, onu şarab yapacağı bilinen birine satılması gibi. Üzüm alınıp satılmaya elverişli bir mal olmakla, almaya satmaya elverişli îcâb ve kabûlleriyle satıldığında bu satış, satış şartları ve rükünlerini bulundurduğundan Sahîh (geçerli), ama şarab yapılacağı bilinerek satıldığından mekrûh yahut harâmdır. Şarab yapan, ben ona alacağını vermiyorum, hâkim de 'sen şarabçıya mal satmadın sattınsa da îcâb ve kabûl rükunleri tahakkuk etmedi', diyemez. Üzümcünün alacağını şarabçıdan alır üzümcüye verir. Bu para da helâl para muâmelesi görür. Ancak, başka bir cihetle günâh bir işe yardımcı olmakla günâha girmiş olur. Bazı da'vâlarda kadınların hâkimlik yapmasının Hanefîlerce **câiz** oluşu, kadınların kadınlık ihtiyâcı dışında kocalarına hiçbir hizmet yapmamasının cevâzı ve benzerleri bu türdendir. Mü'minlerce mühim olan, elbette mes'elenin Allah celle celâlühû katında câiz olup olmadığıdır. Allah celle celâlühû katında günâhkâr olanın mahkemede zahire bakan bir yanıyla haklı olması elbette onu kurtarmaz.

Abdülğani en-Nablûsî, **İbnu** (Ebî'l-) **İzz el-Hanefî**'nin bir risâlesinden aktararak güzel bulup kabûllendiği izâh, bizim bu anlattıklarımızın bir başka ifâdeyle hemen hemen aynısıdır.

İbnü Ebî'l-'İzz (kısaca) şöyle diyor: Kaçınılması gereken şeylerden biri de şudur: İmâmların sözlerini anlamadaki kusûr ve Şer'î delîlleri anlamamak sebebiyle, (bir şeyi) helâl kabûl etmekte ve başka noktalardaki hîleler (çâreler) hakkında gevşeklik gösteriyorlar... Delîlleri anlamadaki kusûr, açık. İmâmların sözlerini anlamadaki kusûra gelince... O da şudur: Hîleleri/çâreleri çoğaltmakta iyice geniş davranıyorlar. Onlarda haddi aşılıyorlar. **Ebû Hanîfe, insanlara hîleleri öğreten müftînin hacredileceğini/fetvâ vermektен engelleneceğini söylemiştir.** Lâkin (bunu işitecek kimseye) bu rivâyetin Ebû Hanîfe'den gelebileceği müşkil/içinden çıkılmaz gelebilir ve şöyle diyebilir: "(Hîlelerin)câizliğine hükmedilmesine rağmen, insanlara hîleleri öğretecek kimsenin engelleneceğine nasıl hükmedilebilir.?"

Halbuki -hamdolsun- ortada hiçbir müşkil vaz'iyet yoktur. Ebû Hanîfe'ye bağlı olduğu söylenen bir çokları, her ne kadar O'nun, **hîlelere tutunmanın câiz olduğunu** söylediğini zannettiklerinden dolayı, hîlelere düştüler ise de, iş böyle değildir. Zîra, hiç şübhesiz ki Ebû Hanîfe, şunu söylemektedir: Şâyet kişi, böylesi bir harâm kılınan fiili işlese, üzerine onun hükmü, terettüb eder. Yoksa O, fiilin, işin başında câiz olduğuna hükmetmiyor. Nitekim O, **fâsid**[5] alışveriş hakkında şöyle demektedir: Şâyet (bir kişi **fâsid** alışveriş), yapsa, (alışverişin) hükmü, o kişinin üzerine terettüb eder. **Bâtıl**[6] alışveriş böyle değildir.[7] O, fâsid alışverişe adım atılmasının câizliğine hükmetmiyor. Nitekim, Cumua ezânı anında alışveriş yapmanın **câiz olmayacağını**, ama bu takdîrde kişiye bunun **hükümünün terettüb edeceğini** ve bunun uygulanacağını söylemişlerdir. Ebû Hanîfe'nin bu husûstaki aslı/temel kâidesi bellidir. O da, Ebû Hanîfe, kendindeki bir ma'nâdan dolayı yasaklanan şey

ile kendi dışındaki bir ma'nâdan dolayı yasaklanan şeyin arasını ayırır.[8] 'İyne ve benzerleri bunlardandır. Zîrâ, 'İyne mezmûmdur. Şeyh Hüsameddîn es-Sağnâkî, Hidâye şerhi en-Nihâye'de Kitâbu'l-Kefâle bahsinde, **bu tür alışveriş mezmûmdur, onu faiz yiyenler uydurdu... İmâm Merğınânî el-Fevâid'de böyle söyledi**, dedi. Sağnâkî'nin ifâdesi bu. Hîle/çâre bulmak ile, helâlî harâm, harâmı helâl yapmak, veya, hakkın bâtıl yahut bâtılın hakk kılınması tartışmasız harâmdır. Hilâf/anlaşmazlık ancak, şundadır: Hîle/çâre, harâm olmasına rağmen eğer işlenirse, bu hîle üzerine hüküm terettüb eder (mi?); Mâlik ve Ahmed'e göre etmez. [**İbnü (Ebî'l)-'İzz'in sözü son buldu.**]

İnsafla düşünene göre bu söz güzel bir sözdür. Mezheb(imiz)'e muvâfıktır... Muhaddislerin sonrakilerinden şeyh Necmuddîn el-Ğezzî ed-Dimeşkî, **Husnü't-Tenebbüh fî't-Teşebbüh** isimli eserinde Yehûdîlerin Cumartesi yasağı husûsundaki sahtekarlıklarını **Hâkim'in el-Müstedrek'inden yaptığı Sahîh isnâdlı bir rivâyet nakliyle ortaya koymuştur.**[9] (**Nablûsî'nin sözü bitti.**)

Mes'eleleri anlayamayan zavallıların günâhı, her hal ü kârda kitâb yazarlarda değildir. Birileri, **boylarından büyük mes'elelere dalıyorlarsa**, kitâb yazarlar ne yapsınlar?!...

Hâsılı, 'İyne satışı câiz değildir. Ancak, **câizdir**, rivâyeti, -nakil doğruysa- **mahkemece, hukûken geçerlidir** ma'nâsında olup, bu **Allah katında harâm yahut Mekrûh değildir**, ma'nâsına gelmez. Hattâ, **bunu yapan sevâb alır** denmişse bile, bu, şu dediklerimizle çelişmez. Zîrâ, burada, **faizden kurtulma** düşüncesi varsa, bu asîl bir düşünce olup bir yanıyla sevâb vesîlesi olabilir. Öte yanda da **faizi kılıflama** düşüncesi varsa, ortada sahtekarlık cezası da söz konusudur. Hâkim, düşünceleri, sâhibinin i'tirâfı olmadan bilemez. Zann ve tahmin edebilirse de bu hukuki mesned olmaz. Çünkü bunlar **ğaybdır**...

Yehûdîler'e yapılan Cumartesi avlanma yasağı ile alâkalı kıssa, elbette **Makasıduş-Serîa'nın** ehemmiyetini gösterir ki, bu bir çok yanıyla zâhiri hukukla alâkalı değildir. Burada Yehûdîlerin maksadlarının kötülüğü ilâhî haberle sâbittir. Siz de insanların kalblerini kesin bilme mevkiindeyseniz, bir nisbette hukûk nazarında kadılığınızı aleyhde hüküm vermeye sarfedebilirsiniz. Değilse boyunuzdan büyük meselelere dalmışsınız, dalmamalısınız. Boğulursunuz bayım; yazık da olmaz...

İddia:Bu şartlar altında yasaklar kolayca çiğnenebilmiştir. Meselâ **fâiz** Kur'ân-ı Kerîm'in en ağır yasaklarından. Kur'ân ve Sünnet bir kenara bırakılıp fıkıh kitâbları öne alınınca fâize kapı açılabilmiş, vakıf müessesesi de buna âlet edilmiştir. **Bey'u'l-'İyne** veya **Muamele-i Şer'iyye** denen göstermelik bir alışverişin gölgesinde bugünkü bankalar gibi kredi veren binlerce vakıf kurulmuştur. İstanbul müftülüğü Şer'iyye Sicilleri Arşivinde bunların çalışmalarını gösteren binlerce örnekten biri şöyledir:

"Ahmed Naili, Kili Nazırı Vakfından beş yıl vadeli 2500 kuruş (ya'nî 25 altın) borç almak için vakfa ait fetava-i Ali Efendi adlı kitâbı, bedeli beş yıl sonra ödenmek üzere 1500 kuruşa (on beş altına) satın ve teslim alır."

Böylece 25 altın borç alan Ahmed Naili Efendi 40 altın borçlanır. Kitâbı da daha sonra vakfa hibe eder.

Cevâb:Bunların bir çoğu esas bakımından doğru sözler... Ancak varılmak istenen nokta yanlış. Buradaki cevâbımızın hulasası bir düâdır: Allahım!... Özü anlaşılmayan, aslı kavranılmayan bir 'İyne Satışını yine bir başka yanıyla kendisi gibi yanlış anlayan, yahut hiç anlamayanları şahid göstererek, fıkıh ve fakîhleri, Kur'ân-ı Kerîm'e perde görüp gösterme adiliğinden bizi koru...

Netîce

(Marks, Lenin ve onlar gibi diğer) putların ve şirk önderlerinin peşine takılıp... Ömrü boyu onların **ilke ve düsturlarına bağlı kalacaklarına** yemin eden... Onlara sürekli biat tazeleyen... Başka daha birçok düşük vasıfların sâhibi... Kur'ân-ı Kerîm'den uzak kalan... Müşrikler için inen şu âyetleri, fıkıh* ve fakîhler vasıtasıyla, Kur'ân-ı, nefislerinin ve her türlü İnsan ve cin şeytânların vesveselerinden uzak bir biçim

ve muhtevada anlamak isteyen mü'minler için kullanan, mü'minleri müşrik, fakîhleri de şirk önderleri yerine koyabilen... Fıkhi ve fakîhleri **Kur'ândan uzak koyan, insanlarla Kur'ân arasında perde** gören ve gösteren... Böylece hedef saptırıp hakîkati örten ve gizleyen, alçak zındıklardan olmaktan da Allah'a sığınırız...

وَصَلَّىٰ عَلَىٰ سَيِّدِنَا مُحَمَّدٍ وَعَلَىٰ آلِهِ وَصَحْبِهِ كُلَّمَا ذَكَرَهُ
الذَّاكِرُونَ وَغُفِلَ عَنْ ذِكْرِهِ الْغَافِلُونَ وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ
الْعَالَمِينَ

* Yani müctehidlerin Kur'an-ı Kerim ve Sünnet'ten anlayıp anlattıkları...

[1] Prf. Abdülaziz Bayındır.

[2] Geniş bilgi için bakınız: Beyhekî, es-Sünenü'l-Kübrâ:5/330-331, Türkimânî, el-Cevheru'n-Nekî, (aynı yerin hamîşi),

Sehâvi, Fetâva el-Hadisiyye:228-236, Şevkani, Neyl'l-Evtar: 8/135, Tânevî, İ'lâu's-Sünen:14/173, Beyheki, el-Ma'rifeh: 8/135 ve diğer yerler.

[3] Bu, laiklerdeki **dîn ile dünya işlerinin ayrılması** ile uzaktan yakından alâkası olmayan bir hukûkî noktadır. Fıkıh

taki bu ayrılık, bir yanda Allah katındaki mesûliyet maksada dayanırken, öte yanda hukûkun zâhiri esas almasına

dayanır ki, hukûk önünde bir çok sù-i isti'mâle geçit vermez.

[4] [Mâlik (2/719/1), Buhârî (12/339, 13/157, Feth), Müslim (1713), Ebû Dâvud (3583), Nesâî (8/223,247), Tirmizî (1339), İbnü Mâce (2317), Şâfiî (C 2/Rakam:626), Ahmed (2/203,290) v.d.], Ğavsü'l-Mekdûr Bi Tahrîci Müntekâ İbn-i'l-Cârûd:3/254, H:999

[5] Aslı bakımından câiz olup vasfı bakımından câiz olmayan, bozuk olan, mal, bedel veya yahut veresiye müddetinden

birisi, yahut ikisi, yahut da üçü belli olmadığı halde, alınıp datılmaya elverişli bir malın sahih bir icab ve kabûlle

satılması gibi.

[6] Temelde bozuk alınıp satılmaya elverişli olmayan, yahut icab ve kabûlden biri veya ikisi olmayan, yahut da alınıp satılmaya ahil olmayanca yapılan alışveriş.

[7] Batıl alışverişte bunu yapanlara hüküm terettüb etmez.

[8] Yani, li aynihî menhî/yasak ile li ğeyrihi menhi/yasak ayrı ayrı şeylerdir.

[9] El-Hadîkatü'n-Nediyye: 1/208-210'dan kısaltılarak.